

BAŞ REDAKTORDAN

UOT 37.

Akif Nurağa oğlu Abbasov
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun elmi katibi, Əməkdar müəllim

NİZAMİ GƏNCƏVİNİN ƏXLAQİ GÖRÜŞLƏRİ

Акиф Нурага оглу Аббасов
доктор наук по педагогике, профессор
ученый секретарь Института Образования Азербайджанской Республики,
Заслуженный учитель

НРАВСТВЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ НИЗАМИ ГАНДЖАВИ

Akif Nuragha Abbasov
doctor of science in pedagogy, professor
scientific secretary at the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan, Honored teacher

NIZAMI GANJAVI'S MORAL VIEWS

Xülasə. Məqalə Nizami Gəncəvinin 880 illiyinə həsr edilmişdir. Məqələdə dəhi şairin pedaqoji görüşləri üzərində dayanılır. Vətənpərvərliyə, yaxşılığa, xeyirxahlığa, yoldaşlıq və dostluğa, böyüyə hörmətə dair fikirləri yada salınır, onların əhəmiyyəti göstərilir. Mənfi keyfiyyətlər tənqid olunur.

Açar sözlər: əxlaq, əxlaqi görüşlər, vətənpərvərlik, mənəvi keyfiyyətlər, böyüyə hörmət

Резюме. Статья посвящена 880-летию Низами Гянджеви. В статье речь идет о педагогических взглядах великого поэта. Вспоминаются мысли о патриотизме, добре, доброте, товариществе и уважении к старшим и показывается их важность. Критикуются отрицательные качества.

Ключевые слова: мораль, нравственные взгляды, патриотизм, моральные качества, уважение к старшим

Summary. The article is dedicated to the 880th anniversary of Nizami Ganjavi. The article deals with the pedagogical views of the great poet. Thoughts about patriotism, kindness, camaraderie and respect for elders are recalled and their importance is shown. Negative qualities are criticized.

Key words: morality, moral views, patriotism, moral qualities, respect for elders

Nizami Gəncəvi Azərbaycan xalqının dünyaya mədəniyyətinə bəxş etdiyi ən böyük töhfə, ən qiymətli sərvətdir, xalqımızın milli iftixarıdır. O, dünya miqyaslı şair və mütəfəkkir alim kimi bütün dövrlərdə zirvələr fəth etmiş və etməkdədir. M.Ə. Rəsulzadə “Azərbaycan şairi Nizami” əsərində göstərir ki, Məhəmməd həzrətləri peyğəmbərlərin sonuncusu olduğu kimi, Nizami həzrətləri də şairlərin sonuncusudur”. Bu, şairin qüdrətinə verilən ən böyük qiymətdir. Şairin özü də böyük yükünü etiraf etmiş və yazmışdır:

*Şeirdən ucalıq umma dünyada,
Çünki Nizamiylə qurtardı o da.*

N. Gəncəvidən sonra dünyaya gələn şəxslər (sonralar məşhur olmuş bu şairlər) Nizamini hörmət və ehtiramla anmış, cəsarət edib onun müraciət etdiyi mövzulara toxunduğuna görə dəhi şairdən üzr istəyərək ruhu qarşısında baş əymişlər.

Diqqət yetirək. Əmir Xosrov Dəhləvi “Şirin və Xosrov” poemasında yazırdı:

*Nizami hər sözü demiş birinci,
Qoymamış cilasız qalsın bir inci (2, s. 29).*

Və yaxud Əlişir Nəvai “Fərhad və Şirin” poemasında göstərirdi:

*Bu meydanda sanma asandır durmaq,
Nizamiylə pəncə-pəncəyə vurmaq.
Nizamiyə pəncə uzatsa hər kəs,
Qırılar pəncəsi, murada yetməz (3, s. 17).*

Nizami insan şəxsiyyəti ilə bağlı çox önəmli və dəyərli konsepsiya yaratmış, həmin konsepsiya əsasında bədii təfəkkürün sonsuz imkanlarından bəhrələnməklə poemalarında fəlsəfi, pedaqoji və psixoloji fikrin bənzərsiz nümunələrini əks etdirmişdir.

Nizami öz şəxsiyyəti və yaratdığı heyranətəminiz qəhrəmanlarının nümunəsi ilə bir tərbiyə məktəbidir ki, oxucularını əxlaqi cəhətdən saflaşmağa, mənəvi baxımdan kamilləşməyə sövq edir. O, insanı dünyanın əşrəfi kimi ucaldaraq onun kamilləşməsinə, hərtərəfli yetişməsinə, nəcib, ən gözəl keyfiyyətləri özündə cəmləşdirməsini, mədəni davranış vərdislərinə, rəftar tərzinə, dünyagörüşünə yiyələnməsini arzulayırdı. Əsərləri, hikmətli, müdrik fikirləri ilə tanışlıq insanlarda, gənc nəsildə tərbiyələnmək, mənəvi saflaşmaq tələbatı doğurur. Nizaminin təlim və təhsilə, müəllim şəxsiyyətinə, tərbiyənin tərkib hissələrinin məzmununa daxil olan məsələlərə aid çoxlu qiymətli fikirləri vardır.

Diqqət edək:

*Şahanə tərbiyə, hünər nəzakət,
Ağıla nur verir, ürəyə qüvvət.*

Şairin əxlaqi görüşləri xüsusilə önəmlidir. Onun əxlaqi görüşlərində vətənpərvərlik, vətən sevgisi özünəməxsus yer tutur. Dünyada Nizami uzun illər İran, fars şairi kimi tanınıblar. Bu, onun öz əsərlərini fars dilində yazmasından irəli gəlir. Həm də hansı millət, ölkə Nizami kimi dühanın, dahi şairin, qüdrətli filosofun, söz xiridarının özününkü olmasını istəməz. Nizami isə məhz bizə, Azərbaycana məxsusdur, xalqımızın övlətidir. O, türk oğlu türk olmağından, Gəncədə doğulmağından və burada yaşamağından hədsiz iftixar hissi keçirmiş, Bərdəni vəsf etmişdir. Bütün bunlar dahi şairin vətənpərvər-

lik mövqeyindən irəli gəlir və insanları, doğma yurdu, ana torpağı sevməyə, Vətənə bağlı olmağa çağırır.

Nizami Gəncədə də dünyasını dəyişib və orada dəfn olunub. Ucalıq, məğrurluq, dahilik, bənzərsizlik, əlçatmazlıq, bədii söz və elmi fikrin əvəzəlməz tərənnümçüsünə ehtiram kimi Gəncədə onun möhtəşəm məqbərəsi, abidə kompleksi qərar tutub.

Nizami vətən eşqini, doğma Gəncəni aşağıdakı kimi tərənnüm edir:

*Şairliyim saxlayıb dustaq kimi Gəncədə,
Mənəm indi dünyanın söz hakimi Gəncədə.*

Nizami “İsgəndərnamə”də Gəncə zəlzələsini ürək ağrısı ilə təsvir edir.

Doğma diyarın bir an içərisində yerlə-yeskən olması onu sarsıdır:

*Qopdu bir zəlzələ, göyü oynatdı,
Şəhərlər dağılıb yerlərə batdı...
Nə qədər xəzinə batdı o gecə,
O şənbə gecəsi yox oldu Gəncə.*

Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzi olan Bərdənin tərifini, füsunkar gözəlliklərini isə belə verir:

*Bərdə nə gözəldir, necə qəşəngdir,
Yazı da, qışı da güldür, çiçəkdir.
İyulda dağlara lalələr səpər,
Qışını baharın nəsimi öpər.*

Nizami tərbiyənin məqsədini vətəndaşların fəaliyyətinə, həqiqətə, xeyirxahlığa, ədalətə, doğruluğa, eyni zamanda gözəlliyə xidmət göstərməsində görürdü. O, şəxsiyyətin inkişaf prosesinin xarici mühitdən asılılığını qəbul edir, uşağın inkişafı ilə onun tərbiyəsinin yanaşı, vəhdətdə getdiyi qənaətinə gəlirdi. Hərtərəfli inkişaf etmiş insanın tərbiyə olunmasını vacib bilirdi. O, ətraf mühitlə insanlar arasındakı münasibətlər barədə düzgün anlayışların yaradılmasını məsləhət görürdü.

Atalarımızın belə müdrik kəlamı var: “*Qane olmaq – xoşbəxt olmaq deməkdir*”. Nizami də insanların var-dövlətə həris olmasına qarşı çıxır, azla qənaətlənməyi tövsiyə edirdi. Toplanmış varidatın çox vaxt firavan həyat vəd et-

mədiyini, əksinə adamın başına bəla olduğunu söyləyir. Ədibin qənaətinə, “Kim ki qızıla qatdı gündüz kimi başını, Gecətək qucaqladı nur saçan qaş-daşını”.

Nizami ədalətli olmağı mühüm əxlaqi keyfiyyət sayır, birisinin digərinə münasibətində ədalətin, insafın tələblərini gözləməyi vacib bilir, ədaləti yer üzünün fatehi hesab edirdi. Dahi şair zülmü, zorakılığı pisləyir, onların insanlara hədsiz bəlalər, əndişə, iztirab, qəm-qüسسə, kədər, ümitsizlik gətirdiyini və onları əzab-əziyyətə düşür etdiyini söyləyirdi. O, insanların xeyirxah işlər görmək arzusunu təqdir edir, dünyada yaxşılığı hər şeydən üstün sayırdı. Bu xüsusda deyirdi:

*Pisdən yaxşılıqla qorunmaq mümkündür,
Dünyada yaxşılıq hər şeyə üstündür.*

Ədibin qənaəti belədir ki, yaxşılıq etmək, heç də, sadəcə, insanın fədakarlığı, yaxşı xüsusiyyəti deyil, o, bu hərəkətə yol verməklə həm də özü üçün qapı açır, bir vaxt öz hərəkət və əməli özünə qaydır.

Nizami Gəncəvinin əxlaqi görüşlərində əməyə məhəbbət, zəhmətə bağlılıq, əməksevərlik xüsusi yer tutur. O, insanları boş-bekar dayanmamağa, bir işin qulpundan yapışmağa çağırır. İnsan hansı yaşda olmasından asılı olmayaraq hansısa işi görməyə (kərpickəsən kişini yadınıza salın) qadirdir. Öz məhdud imkanı, qüvvəsi, gücü daxilində də dolanışığını təmin edə bilər. Cüzi qazanc başqalarına əl açmaqdan daha şərəflidir (“Öz halal zəhmətinlə namuslu insan sayıl, Hər yetənə alçalma, əl açıb olma sail”).

Əməyə yüksək qiymət verən Nizami onun axırının insanın rahatlığı ilə nəticələncəyinə möhkəm əmindir və bu qənaətə gəlir ki, ərənlər şöhrətə zəhmətlə ucalıblar.

Nizami insanlardan bədbinliyə qapılmağı, nikbin olmağı tələb edirdi. Dahi şair inanırdı ki: “Hər gecənin bir nurlu, günəşli gündüzü var, hər yoxuşun enişi, hər tərənin düzü var”. Nizami insanlarda təvazökarlığı qiymətləndirir, yersiz lovğalıq, təkəbbürlük etməyin əleyhinə çıxırdı. Onun qənaətinə, təkəbbürlük meydanında döşünə döymək, özünü yerli-yersiz öymək insana baş ucalığı gətirmir. Bu barədə şair deyirdi: “Özündən razılar hər zaman sınırdır”

Böyük şair tamahkarlara öz tamah dişlərinin çıxarıb atmağı məsləhət görürdü. Dahi şair tamahkarlığı, acgözlüyü, qarınqululuğu yaxşı hal hesab etmir, bildirirdi ki, həyatda çox yeyənlər çox yaşamır, ağıllı adamlar, nəfsinə hakim olanlar uzun ömür sürür, hətta dünyadan köçəndən sonra da ömürləri davam edir. “Dünyanı qarşına gətirsən də sən, Bir qarından artıq yeməyəcəksən”.

Nizamının əxlaqi görüşlərində yoldaşlıq və dostluq münasibətləri geniş yer tutur. Dahi şair yoldaşlıq və dostluğu ümumbəşəri keyfiyyət kimi nəzərdən keçirir və insan mənəviyyətinin inkişafında onun oynadığı rolu göstərir. O, ağıllı adamlarla dostluq etməyi məsləhət görürdü:

*Ağıllı adamla dost olsan əgər,
Elmi, mərifəti sənə də keçər.*

Dahi Nizamının qənaəti belədir ki, dostluq münasibətlərinə girmisənsə, dostluğun şərtlərinə əməl etməlisən, dönük dostsansa səhvini tez başa düş, bu münasibəti qır ki, vaxtilə yaxın olduğun adama dərd-ələm verməyəsən. Dahi şairin qənaəti belədir ki, eybi gizlətmək yaxşı olsa da, dost-dostun eybini örtməməlidir. Çünki öz dostuna görə bilmədiyi qüsurlarını bildirmək onu gələcək bəlalardan qoruyur.

Nizami insanları səmimi dost və yoldaşlıq münasibətləri əsasında yaşayıb, fəaliyyət göstərməyə səsləyirdi. Hər bir şəxs məsləhətləşmək, sevincini, kədərini, uğursuzluqlarını, uğurlarını bölüşmək üçün yaxın bir adama ehtiyac hiss edir. Bu adam rolunda dost, yoldaş oynaya bilər. İnsanın yaxın dostu və yoldaşı olmadıqda o, həyatda çətinliklərlə üzləşir. Nizami kişi şəxsiyyətinə, xüsusən yüksək tələblər verir. Onları mərd, cəsur, ədalətli, alicənab, xoşniyyətli, dünya malına tamah salmayan, maddi mülahizəyə görə özünü alçaltmayan və özünü satmayan, gözü-könlü tox, haqqı-ədaləti gözləyən görmək istəyir. Arvadsifət kişiləri isə pisləyir (“Kişi arvadsifət olmasın gərək”).

Nizami həyatın mənasına aydınlıq gətirib. İnsanları tamahdan, yalançılıqdan, şöhrətpərəstlikdən, qəddarlıqdan, yaltaqlıqdan uzaq olmağa səsləyərək, asan və alçaq yollarla, başqasını əzməklə xoşbəxtliyə çatmağı faydasız və şərəfsiz sayır və xəbərdarlıq edir:

*Nə şöhrət, nə yuxu, nə də ki, yemək,
Həyatın mənası olmasın gərək.*

Nizami insanlara gözütöx, namuslu olmağı, kamala çatmağı, başını həmişə dik tutmağı məsləhət görürdü. (“Papağı dik saxla, baş getsə belə. Ucalmaq istəsən bir kamala çat, Kamala ehtiram göstərə həyat”). Öz hərəkət və əməllərindən xəcalət çəkməsinlər deyər Nizami oğlu Məhəmmədin təmsalında gənclərə öz adlarına layiq işlər görməyi tövsiyə edirdi.

Nizami nikah bağlanarkən, ailə qurularkən gənclərin – oğlan və qızın iradəsinə zidd getməməyi, onlara təzyiq göstərməməyi ata-analara məsləhət görür, ilk növbədə qızın, qadının mənafeyindən çıxış edirdi:

*Quru bir çörəklə, şor bir halvadan,
Pisdir zorla gələn bir arvad inan*

Şairin düzgün qənaətinə görə, məcburiyyət, təzyiq əsasında qızların ərə verilməsi ailənin xoşbəxtliyini, nikahın uğurlu olmasını təmin etmir, edə də bilməz.

Nizami öz əsərlərində insanları xeyirxah işlər görməyə, xalqın işinə yaramağa səsləyir. Bu ideya onun əxlaqi görüşlərində parlaq səhifələrdəndir (“Çalış öz xalqının işinə yara, geysin əmələndən dünya zərxara”).

N. Gəncəvi insanın həyatında, onun inkişafında həm irsiyyətin (“Zatı pis olarsa üz göstərmə sən, Qurdu bəsləməkdən ziyan çəkərsən”, “Kiminki olarsa əsl bədgövhər, Pis sözlər danışar, pis sözü dinlər”), həm təlim-təربiyənin, (“Şahanə təربiyə hünər, nəzakət, Ağıla nur verir, ürəyə qüvvət”, “Zənn etmə əməlin şücaətdəndir, Güclülükdən deyil, bu adətdəndir”), həm də sosial mühitin roluna yüksək qiymət verir. Nizami Xosrov, Bəhram və İsgəndərin təlim-təربiyə aldığı mühiti təsvir edərək, onların elmi mühidə formalaşmasına diqqət yetirirdi.

Nizami eyni zamanda irsiyyətin rolunun şişirdilməsi ilə də razılaşırdı (“Çox iti zehnlər yatan oldular, Axırda saxsı qab satan oldular”).

Nizaminin əxlaqi görüşlərində düzlük və doğruluq kimi əxlaq kateqoriyalarına da geniş yer vermişdir. “Doğruluq yaxşıdır” deyən şair, nicatı düzlükdə axtarır.

Nizaminin yaradıcılığında böyüyə hörmət əhəmiyyətli yer tutur. O, ağsaqqalların, yaşlı

adamların ağıllı məsləhətlərinə qulaq asmağı, onlardan faydalanmağı məqsəduyğun bilirdi. Nizamiyə görə, “yaramaz böyüklər sözümdən qaçmaq, ağıllı sözlərə çevirmək yarpaq”.

Nizami insanda insanlığı yüksək qiymətləndirirdi. “İnsanlığı” anlayışını o, geniş şəkildə nəzərdən keçirir, insanlıqda ən yüksək keyfiyyətlərin məcmusunu görürdü. İnsanlığı simasını itirən şəxsləri bədbəxt, miskin, zavallı hesab edirdi. Nizami əmin idi ki, “İnsanda insanlığı öldürən bəri, itmir insanlığın parlaq gövhəri”.

Öz əxlaqlarını saflaşdırmağı insanlara məsləhət görürdü: “Çalış öz qəlbini saflaşdırmağa”, “Dəmiri aynatək parlardan insan, Pası silməlidir öz vicdanından”.

Paxıllıq və həsədi pisləyir: “Həsəd dərdə salar daim insanı”, – deyirdi.

Nizami oğlanlarla yanaşı qız təربiyəsinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Məhin Banu Şirinə öyüd nəsihət verəndə ilk növbədə onun əxlaqi şüuruna təsir etməyə cəhd göstərir. Bu zaman Şirinin diqqətini mənəvi gözəllik ölçülərinə yönəldir: Sən bütün gözəllərin sultanısan, sən bir cə nazın yüz şahlığa dəyər; xoşbəxtlik sən ardınca kölgətək gəzir. Gözəlsən, camalın yer üzünə nur saçır, fəqət sən bəzəyin ismətdir, nəzakətdir, hüsünün ismətinin pənahındadır. Bu sözlərlə Şirini düşünülməmiş addım atmaqdan çəkindirir. Xosrovu nə qədər dərin məhəbbətlə sevsə belə, Şirin onunla öz arasında psixoloji məsafə saxlamağa çalışır.

Nizami əsarətə, zorakılığa, başqasının haqqının tapdalanmasına pis baxırdı. Adam incitməyin, zor tətbiq etməyin, başqasına təzyiq göstərməyin, zorakılığın əleyhinə idi. Öz şeirlərilə insanları başa salmağa çalışırdı ki, belə hərəkətlər xoşagələ, bəyənilən deyil, əksinə, təzyiqə məruz qalanda nifrət, kin yaradır, onun şəxsiyyətini alçaldır. Odur ki, Nizami bu kimi adət və vərdişlərdən uzaq durmağı tövsiyə edir və anladır ki, kobud hərəkətin, zülmün sonu yoxdur, axırda zülmkarlar özləri bunun ziyanını çəkirlər: “Kim salsa dünyada zülm bağını, Deməli, bağlar öz əl-ayağını”.

Nizamiyə görə, “Kim tikan əkərsə, tikan dərəcə, kim nicat verərsə, nicat görər”, “Zülmkarlıq ömrü azaldır”.

Müxtəlif elm adamları (filosoflar, pedaqoqlar, psixoloqlar, sosioloqlar, təbibilər, riyaziyyatçılar, fiziklər, astronomlar və onlarla baş-

qa alimlər) Nizami yaradıcılığına müraciət etmiş, elmin müxtəlif sahələrində Nizami zəkasından faydalanmış, Nizami Gəncəvi yaradıcılığından bəhrələnərək, müxtəlif aspektlərdən (pedaqoji, fəlsəfi, psixoloji və s.) onun əsərlərini təhlil edərək kitablar, monoqrafiyalar, dissertasiyalar yazmışlar.

Hələ vaxtilə Mərdan Muradxanov öz namizədlik dissertasiyasını Nizami Gəncəvi yaradıcılığına həsr etmiş, onun təhsil, tərbiyə və təlimlə bağlı görüşlərini tədqiq etmişdir. Nizamini poemaları, digər əsərləri pedaqoji yönündə professorlar Z.İ. Qaralov, H.M. Əhmədov, Y.R. Talıbov, Ə.Ə. Ağayev, A.N. Abbasov, F.B. Sadiqov, Ə.M. Abbasov, B.F. Apoyev, psixoloji yönündə prof. Ə.Ə. Əlizadə, tibbi-fəlsəfi və sosial-ekoloji yönündə Ramiz Əkbər, fəlsəfi yönündə Z. Məmmədov, Z. Quluzadə, siyasi və dini-ideoloji yönündə T. Yadigar, mənəvi və sosial yönündə E. Təhməzova və b. tərəfdən araşdırılaraq təhlil edilmişdir. Bəzi əsərləri nümunə gətirək: Zakir Məmmədov "Nizami Gəncəvinin fəlsəfi düşüncələri", Elmira Təhməzova "Nizami Gəncəvinin dünyagörüşündə mənəvi və sosial dəyərlər" (2021), Ramiz Əkbər "Nizami Gəncəvinin tibbi-fəlsəfi və sosial-ekoloji görüşləri" (2004), Bayram Apoyev "Nizami Gəncəvinin pedaqoji görüşləri" (2008).

Nizami Gəncəvi yaradıcılığı hələ ötən əsrin ortalarında dünyamiqyaslı şərqşünas Yevgeni Eduardoviç Bertelsin diqqətini cəlb etmişdir. Nizami mövzusu Y.E. Bertelsin elmi yaradıcılığın-

da önəmli yer tutur. Təsadüfi deyildir ki, o, keçmiş ittifaqda Nizamişünaslığın banilərindən hesab olunur. Y.E. Bertels "Böyük Azərbaycan şairi Nizami" (1958) və "Nizami və Füzuli" (1962) monoqrafiyalarının müəllifi idi. Vəfatından sonra onun şəxsi kitabxanası Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının kitabxanasına verilmişdir.

Nizami Gəncəvinin insanların nəcib mənəvi keyfiyyətlərə yiyələnməsinin vacibliyinə, əxlaqın, mənəviyyətin saflaşdırılmasına, qanunun, birgəyaşayış qaydalarının gözlənilməsinin zəruriliyinə, təhsillənməyə, maariflənməyə, müəllim şəxsiyyətinə, biliklərə yiyələnməyin faydasına və s. dair çoxlu qiymətli fikirləri vardır.

İllər, on illər, əsrlər keçmişdir, lakin dahi şəxsiyyətin əsərləri hələ də özünün təhsilləndirici, tərbiyələndirici, inkişafetdirici təsirini və imkanlarını itirməmişdir. Nizami Gəncəvi irsi yenə də tədqiqatların obyektidir, yeniyetmə və gənclər, bütün yaş qruplarından olan insanlar onun əsərlərini sevə-sevə oxuyur, ümumtəhsil məktəblərində, ali təhsil müəssisələrində, kolleclərdə, liseylərdə dahi şairin həyatı və yaradıcılığı tədris olunur.

Problemin aktuallığı. Nizami Gəncəvinin ölməz fikirlərindən faydalanmaq aktual olmuşdur və həmişə də aktual olaraq qalacaqdır.

Problemin yeniliyi. Nizami Gəncəvinin pedaqoji görüşləri diqqət mərkəzinə gətirilmişdir.

Problemin aktuallığı. Məqalə gənc tədqiqatçılar üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Rəsulzadə M.Ə. Azərbaycan şairi Nizami / M.Ə. Rəsulzadə. -Bakı: Təknur, 2011.
2. Dəhləvi, Əmir Xosrov. Şirin və Xosrov / Əmir Xosrov Dəhləvi. -Bakı: Azərnəşr, -1973.
3. Nəvai, Əlişir. Fərhad və Şirin / Əlişir Nəvai. -Bakı: Azərnəşr, -1968.

E-mail: prof.akif@mail.ru

Rəyçilər: *ped.ü.elm.dok., prof. İ.H. Cəbrayilov,*

ped.ü.elm.dok., prof. H.H. Əhmədov

Redaksiyaya daxil olub: 02.11.2021.